

De leerplansectie Grieks van de VCN heeft de verslagen van de correctiebijeenkomsten in Amsterdam, Rotterdam, Den Bosch en Zwolle met elkaar vergeleken en publiceert op basis van de aldaar gevoerde discussies het onderstaande correctieadvies.

Bij het opstellen van dit advies hebben alleen *vakinhoudelijke* argumenten een rol gespeeld.

Opmerking vooraf: dit correctieadvies vervangt het correctievoorschrift van het College voor Toetsen en Examens niet. Het officiële correctievoorschrift van het CvTE dient te allen tijde te worden gevolgd. Dit correctieadvies biedt alleen houvast bij de correctie van open vragen en de vertaling. Het is vooral bedoeld voor punten waarbij interpretatieverschillen van het correctievoorschrift tot onduidelijkheid kunnen leiden of om de reikwijdte van de opmerking in het correctievoorschrift ‘woorden van overeenkomstige strekking’ te illustreren.

Algemene opmerkingen:

- Een kennelijke verschrijving hoeft het antwoord niet fout te maken. Hierbij denken we aan overschrijffouten bij citaten en het niet-juist spellen van namen.
- Bij de beoordeling van afwijkende citaten geldt algemene regel 3.3. Dat betekent bijvoorbeeld dat een toevoeging aan het citaat het antwoord niet per definitie fout maakt..
- Bij de correctie van een kolon geldt dat alle punten verloren gaan als de strekking van de vertaling heel anders wordt. Zie vakspecifieke regel 3.3.
- Tijdfouten zorgen voor aftrek van één scorepunt, tenzij anders vermeld in het correctievoorschrift of in het geval dat vakspecifieke regel 3.3 van toepassing is. Op grond van vakspecifieke regel 1 en algemene regel 6 moet eenzelfde tijdfout steeds opnieuw worden aangerekend, tenzij anders vermeld in het correctievoorschrift.
- Wanneer leerlingen een kleine fout maken in een niet-essentiële toevoeging aan het antwoord, maakt die kleine fout het hele antwoord niet onjuist.

Vraag 5

- Het aspect van de imperfectumvorm ἐμνήσταν uitleggen als ‘conatief’ / ‘de conatu’ / ‘een poging’ is hier niet correct, want ‘dingen naar de hand van’ impliceert al dat er een poging wordt ondernomen. Een conatieve duiding van het imperfectum zou in deze context een poging tot een poging suggereren (‘hij probeerde te dingen naar de hand van Elektra’) en dus een onzinnige vertaling opleveren.

Advies: reken fout wanneer het aspect van het imperfectum wordt uitgelegd als ‘poging’, ‘conatief’ of ‘de conatu’.

- In de vraag wordt duidelijk gesteld dat ingegaan moet worden op de context van de werkwoordsvormen. Wanneer leerlingen alleen een algemeen verhaal houden over het aspect van imperfectum (langdurig/niet-afgesloten) en aoristus (afgesloten) maar niet ingaan op context, wordt de vraag dus niet volledig beantwoord.

Advies: ken per werkwoordsvorm alleen een punt toe als in het antwoord het aspect van de werkwoordsvormen correct wordt benoemd in combinatie met een juiste toelichting in deze context.

- In het correctievoorschrift wordt duidelijk dat het niet gaat om het benoemen van de tijd maar om de juiste uitleg van het aspect. Het hoeft dus niet fout gerekend te worden, wanneer ἐμνήστειν benoemd is als praesens maar er wel goed wordt toegelicht dat sprake is van een handeling die niet-afgesloten is, omdat Kastor enige tijd naar de hand van Elektra dong. (NB: sommige taalkundigen spreken ook wel van het 'primaire praesens' voor het 'gewone' praesens en het 'secundaire praesens' voor het imperfectum, dus de term 'praesens' is op die manier bezien niet verkeerd).

Advies: reken niet fout wanneer ἐμνήστειν is benoemd als een praesensvorm, mits het aspect wel in overeenstemming met het correctievoorschrift wordt toegelicht.

Vraag 6

- Er wordt gevraagd naar twee voorbeelden uit de tekst van het contrast tussen Klytaimestra en Elektra. Het antwoord 'arm versus rijk' is een algemene samenvatting van de diverse voorbeelden in de tekst en daarmee dus geen antwoord op de vraag.

Advies: reken fout wanneer geen concreet voorbeeld wordt gegeven maar een algemene samenvatting van de contrasten zoals 'arm versus rijk'.

- Er wordt gevraagd naar concrete voorbeelden uit de tekst van het contrast tussen Klytaimestra en Elektra. Antwoorden als 'Electra heeft armoedige kleren en Klytaimestra woont in een mooi huis' maken het contrast tussen beide partijen op deze punten niet duidelijk en kunnen niet goed gerekend worden.

Advies: reken fout wanneer bij de beschrijving van de voorbeelden niet duidelijk ingegaan wordt op de situatie van beide partijen voor dat betreffende voorbeeld.

Vraag 7

Er wordt gevraagd om het Griekse woord dat inhoudelijk overeenkomt met στέγας. Het gaat dus om één woord en dus moet op basis van algemene regel 3.4 het eerstgegeven woord beoordeeld worden, ook al is de toevoeging βασιλικῶν een logische toevoeging bij δωμάτων en staat het correctievoorschrift de toevoeging ἐκ wél toe.

Advies: beoordeel van het antwoord βασιλικῶν (ἐκ) δωμάτων alleen het eerste woord βασιλικῶν en reken dit antwoord dus fout.

Vraag 9a

In de vraag gaat het om de drie manieren waarop de τύμβος, het graf, niet geëerd wordt. In de derde uitwerking is weliswaar sprake van het altaar, maar dat kan opgevat worden als onderdeel van het graf.

Advies: reken goed wanneer voor de derde uitwerking het antwoord 'het graf wordt niet versierd' / 'het graf is zonder offergaven' / 'er liggen geen sieraden' wordt gegeven zónder dat het woord altaar genoemd wordt.

Vraag 10

Het antwoord 'Orestes is niet eens in staat om één man te doden, terwijl Agamemnon zoveel Trojanen heeft gedood' is weliswaar niet geformuleerd als een 'a-fortiori-redenering' maar bevat wel de kern van de opmerking en kan daarmee goed gerekend worden.

Advies: reken niet fout wanneer het antwoord niet letterlijk als een 'a-fortiori-redenering' wordt geformuleerd, maar wel de kern van de opmerking correct weergeeft.

Vraag 14

De uitleg dat μίαν een tegenstelling vormt met πολλῶν staat in het correctievoorschrift tussen haakjes en is dus niet nodig om het antwoord goed te rekenen. Dat μίαν naast πολλῶν staat is voldoende.

Advies: reken goed wanneer het antwoord alleen bevat dat μίαν naast πολλῶν staat zonder dat uitgelegd wordt dat deze woorden een tegenstelling met elkaar vormen.

Vraag 15

Als in het antwoord de drie stadia van stad, huis en kinderen worden genoemd en dus duidelijk wordt dat Klytaimestra steeds verder inzoomt zonder duidelijk te maken dat het háár kinderen zijn, maakt dat het antwoord niet fout. Het is in de vraag al duidelijk dat het gaat om het perspectief van Klytaimestra, die dus logischerwijs inzoomt op háár kinderen. Ook het antwoord 'andere kinderen' voor het laatste stadium kan goed gerekend worden, want dat impliceert automatisch andere kinderen dan Iphigeneia en dus haar eigen kinderen.

Advies: reken niet fout wanneer er bij het benoemen van het laatste stadium niet duidelijk 'haar kinderen' staat of anderszins duidelijk wordt gemaakt dat het om de kinderen van Klytaimestra gaat, mits er duidelijk wordt ingezoomd.

Vraag 16

Er wordt gevraagd naar het tekstelement dat verwijst naar Μῶρον μὲν οὖν γυναῖκες, niet naar een inhoudelijke uitwerking van deze opmerking. Het citeren van μιμεῖσθαι ... φίλον is dus geen antwoord op de vraag.

Advies: reken fout wanneer als antwoord wordt gegeven μιμεῖσθαι ... φίλον.

Vraag 17a

De vraag levert maar 1 punt op, lijkt dus te vragen naar een eenledig antwoord en in de vraag wordt niet expliciet gesteld dat de in algemene termen beschreven gang van zaken ook toegelicht moet worden. Essentieel voor een correct antwoord is dat er wordt ingegaan op de *chronologische volgorde* waarin een man en een vrouw een minnares respectievelijk minnaar nemen en er dus wordt geantwoord dat Klytaimestra eerder dan Agamemnon vreemd ging óf erop uit was een minnaar te krijgen (door zich mooi te maken etc.). Daarmee wordt al duidelijk dat dit afwijkt van de door Klytaimestra in algemene termen beschreven gang van zaken.

Advies: reken goed wanneer alleen ingegaan wordt op het feit dat Klytaimestra eerder dan Agamemnon vreemd ging of daarop uit was, zonder dat duidelijk wordt gemaakt dat dit afwijkt van het door Klytaimestra in deze regels in algemene termen beschrevene.

Vraag 17b

Een antwoord dat ingaat op de vorm θέλει kan in lijn met de cursief gedrukte opmerking in het correctievoorschrift alleen goed gerekend worden als het antwoord het element 'praesens met algemeen geldende strekking' bevat. Toevoeging van het element '3^e ps. ev.' maakt het antwoord niet fout, maar is op zichzelf niet voldoende om aan te geven dat het hier om een algemeen geldende uitspraak gaat. Een 3^e ps. ev. kan bijvoorbeeld ook een imperfectumvorm zijn, waarvoor de hier bedoelde algemeen geldende strekking niet geldt.

Advies: reken fout wanneer als antwoord is gegeven 'Klytaimestra gebruikt een 3e ps. ev. met algemeen geldende strekking' zonder het element 'praesens'.

Vraag 24

Weliswaar wordt er in het eerste deel van de vraag een vergelijking gemaakt tussen de mannelijke personages en de vrouwelijke personages, maar de vraag is uiteindelijk ‘ga in op elk van deze vier personages’. Alle vier de personen moeten dus genoemd worden, al dan niet in een vergelijking van het duo Klytimestra en Aigisthos en van het duo Elektra en Orestes. Wel moet het antwoord de elementen ‘zwakke man’ en ‘sterke vrouw’ bevatten.

Advies: reken niet fout wanneer het antwoord niet zoals in het correctievoorschrift in duidelijke tegenstellingen binnen het duo Klytimestra en Aigisthos en binnen het duo Elektra en Orestes wordt geformuleerd, zolang maar alle vier de personages worden besproken en duidelijk gemaakt wordt in welk opzicht zij zwakke mannen of sterke vrouwen zijn.

Kolon 28

De vertaling ‘plunderen’ voor ἐλήσατο past niet in deze context.

Advies: trek 1 punt af voor de vertaling ‘die ... plunderde’

Kolon 30

Het perfectum duidt een toestand aan die het resultaat is van een voorafgaande voltooide handeling en heeft daarom betrekking op het heden. In het Nederlands wordt zo’n toestand weergegeven door de voltooid tegenwoordige tijd. Wanneer δέδωκε vertaald wordt als ‘hij werd gestraft/hij boette’, dan wordt hiermee verwezen naar een gebeurtenis in het verleden en wordt het Griekse perfectum dus niet correct weergegeven.

Advies: trek 1 punt af voor de vertaling van δέδωκε met een tijd die naar het verleden verwijst zoals ‘hij werd gestraft/hij boette’

Kolon 31

Weliswaar wordt in het woordenboek voor δόρυ de vertaling ‘schip’ gegeven en dan nog wel als specifiek voor Euripides, maar die betekenis past niet in deze context: Paris is niet gevallen of gesneuveld door een schip.

Advies: trek 1 punt af voor de vertaling ‘met een schip’ voor δορί.

Kolon 32

Een leerling die ἄζων heeft vertaald als ‘terwijl ik **zal** (weg)halen/wegvoeren’ heeft weliswaar gemist dat een participium futurum meestal finaal wordt vertaald, maar heeft wel gezien dat het een futurumvorm is. Het is hier niet de beste vertaling, maar verdient minder aftrek dan ‘terwijl ik (weg)haal/wegvoer’.

*Advies: trek 1 punt af voor de vertaling van ἄζων als ‘terwijl ik **zal** (weg)halen/wegvoeren).*

Kolon 33

Wanneer οὐ ἠδέως λέγω is vertaald als ‘ik noem/zeg niet aangenaam/prettig’ dan is ἠδέως in de vertaling wel als een bijwoord geplaatst, maar is niet de juiste (in het woordenboek terug te vinden) bijwoordelijke betekenis ‘graag/met genoegen’ gekozen.

Advies: trek 1 punt af voor de vertaling ‘ik noem/zeg niet aangenaam/prettig’

Kolon 34

- De vertaling ‘die ik eens had’ is weliswaar geen letterlijke weergave van het Grieks maar komt qua strekking overeen met de vertaling ‘die eens van mij was/ die eens de mijne was.’
Advies: reken niet fout wanneer vertaald is ‘die ik eens had’.

- Uit een vertaling ‘die eens aan/voor mij was’ blijkt dat het bezittelijk voornaamwoord ἐμή niet correct geïnterpreteerd is. Het resultaat is bovendien een gebrekkige Nederlandse zin, die slechts met enige goede wil te begrijpen valt als weergave van de strekking van het Grieks.

Advies: trek 1 punt af voor de vertaling ‘die eens aan mij/voor mij was’

- De ellips afmaken door ‘mijn echtgenote’ of ‘mijn bezit’ te vertalen’ is niet nodig maar maakt de vertaling niet fout.

Advies: reken niet fout wanneer vertaald is ‘mijn echtgenote/mijn bezit’

Kolon 35

In het examenpensum is ‘paleis’ een veelvoorkomende vertaling voor δόμοις. Ook hier zou het kunnen passen: in de inleiding staat niet duidelijk dat de Trojaanse vrouwen en Helena opgesloten zitten in tenten en het is best voorstelbaar dat een paleis – bijvoorbeeld de ruïnes van het paleis van Priamos – voor krijgsgevangen was bestemd, met name om Helena en de Trojaanse prinsessen vast te houden.

Advies: reken niet fout wanneer δόμοις is vertaald als ‘paleis’.

Kolon 36

De vertaling ‘Trojanen’ in plaats van ‘Trojaansen’ voor Τρωάδων is op basis van het Grieks – zonder aanwijzing dat het vrouwelijk moet zijn – en het lemma in het woordenboek – de eerste betekenis is ‘Trojaans’ – begrijpelijk. Verzelfstandiging van ‘Trojaans’ kan leiden tot de vertaling ‘Trojanen’. Weliswaar staat er in de inleiding dat Helena met de andere Trojaanse vrouwen is opgesloten, maar het is voorstelbaar dat een leerling denkt dat Helena meegeteld is bij alle Trojaanse krijgsgevangen en er voor de vertaling dus gekozen wordt voor een mannelijke vorm. Het sluit bovendien aan bij modern Nederlands waarin genderonderscheid verdwijnt (vrouwen zijn ‘directeur’ of ‘voorzitter’ in plaats van ‘directrice’ of ‘voorzitster’).

Advies: reken niet fout wanneer Τρωάδων wordt vertaald als ‘Trojanen’.

Kolon 37

Leerlingen die in kolon 31 voor δοπί de vertaling ‘schip’ hebben gekozen, zullen dat hier waarschijnlijk weer doen. In dit kolon is de vertaling ‘schip’ echter nog onzinniger dan in kolon 31 en daarom moet de onjuiste vertaling opnieuw aangerekend worden (zie ook algemene maatregel 6).

Advies: reken fout als δοπί is vertaald met ‘schip’, ook als in kolon 31 daarvoor al een punt is afgetrokken.

Kolon 40

De vertaling ‘terwijl ik haar niet doodde/ haar niet dodend’ drukt weliswaar niet de gebruikelijke voortijdigheid van het participium aoristus uit, maar is wegens de ontkenning μή begrijpelijk. Hoe kan je immers van een gebeurtenis die *niet* heeft plaatsgevonden zeggen dat

die in het verleden ligt? Ook in lijn met het correctievoorschrift, waar met de vertalingen ‘zonder haar te doden’ in plaats van ‘zonder haar te hebben gedood’ en ‘dat ik haar niet wilde doden, maar/en haar mee terug wilde voeren’ ook minder duidelijk sprake is van een voortijdige vertaling, is in deze context de vertaling ‘terwijl ik haar niet doodde/ haar niet dodend’ acceptabel.

Advies: reken niet fout wanneer μὴ κτανόν is vertaald als ‘terwijl ik haar niet doodde/haar niet dodend’.

Kolon 44

- Net als in kolon 30 dient het perfectum hier met een voltooid tegenwoordige tijd vertaald te worden.

Advies: trek 1 punt af wanneer τεθνᾶσ is vertaald als ‘die stierven’ en dus niet met een voltooid tegenwoordige tijd ‘die zijn gestorven’ is vertaald

- Wanneer een leerling heeft vertaald ‘als straf voor alle in Troje gesneuvelde vrienden’ wordt het Grieks niet heel letterlijk gevolgd maar wordt de betekenis van de zin geen geweld aangedaan.

Advies: reken niet fout als vertaald wordt ‘als straf voor alle in Troje gesneuvelde vrienden’.

Kolon 45

- Net als in kolon 35 is hier de vertaling ‘paleis’ voor δόμοις weer verdedigbaar. Het gaat immers ook om dezelfde gebouwen, namelijk het gebouw waar Helena moet zijn.

Advies: reken niet fout wanneer δόμοις is vertaald als ‘paleis’.

- De vertaling ‘ga naar huis’ is in deze context een geheel verkeerde weergave van de situatie zoals ook uit het vervolg blijkt: de dienaren moeten niet naar huis (d.w.z. ‘hun eigen huis’), maar juist het gebouw of de tent ingaan waar Helena gevangen wordt gehouden.

Advies: trek 2 punten af voor de vertaling ‘ga naar huis’.

- In het woordenboek staat bij χωρέω als eerste betekenis ‘ruimte maken’ genoemd. Het is voorstelbaar dat leerlingen hier – zonder verduidelijking in de aantekeningen – niet goed weten wat de situatie is en dus kiezen voor die eerste betekenis. In deze context kan ‘ruimte maken’ echter niet als synoniem van ‘gaan’ beschouwd worden. Gezien de opmerking in het correctievoorschrift moeten daarom 2 punten worden afgetrokken worden afgetrokken voor de vertaling ‘ruimte maken’.

Kolon 46

Ook hier biedt het woordenboek voor κομίζω als eerste betekenis een andere betekenis dan ‘brengen/halen’, maar gelet op de opmerking in het correctievoorschrift moet dat fout gerekend worden.